

UTOČIŠTE SVETA

Nezaboravne pešćarske palate novog „pobedničkog grada“ Akbara Velikog u zoru delovahu sačinjene od crvenog dima. Većina gradova počinje odavati utisak sopstvene večnosti gotovo odmah po rođenju, ali Sikri će uvek izgledati kao priviđenje. Kako sunce dosegnu zenit, golema močuga dnevne vreve okomi se na pločnik, zaglušujući sve zvuke u ljudskim ušima, čineći da vazduh treperi poput prestrašene crne antilope, te slabeći granicu između razboritosti i bunila, između onoga što je umišljeno i onoga što je stvarno.

Čak je i Car podlegao fantaziji. Kraljice, radžputske i turske sultanije što su se vijale, lebdele su u njegovim palatama poput duhova. Jedna od tih kraljevskih ličnosti nije uistinu postojala. Beše to izmišljena žena, koju je Akbar osmislio onako kako usamljena deca osmišljavaju imaginarne prijatelje, i uprkos prisustvu mnogih supruga od krvi i mesa, iako su lebdele, Car je bio mišljenja da su stvarne kraljice zapravo utvare, a nepostojeća draga stvarna. Dao joj je ime, Džoda, i niko se ne usuđivaše da mu protivreči. U intimi ženskih odaja, u svilenim hodnicima Džodine palate, rasli su njeni uticaj i moć. Veliki muzičar Tansen pisao je pesme za nju, a majstor Abdus Samad Persijanac lično ju je predstavio u slici, naslikavši je po sećanju na san, premda nikada nije video njeno lice, a kada Car ugleda njegovo delo, pljesnu rukama zbog lepote što isijavaše sa stranice. „Savršeno si je dočarao“, uzviknu, a Abdus Samad se opusti i prođe ga osećaj da mu je glava preslabo pričvršćena za vrat; a nakon što je to vizionarsko delo majstora Carevog ateljea izloženo, čitav dvor je znao da je Džoda stvarna, a najveći dvorani, *navaratna*, odnosno Devet dragulja, svi priznaše ne samo njeno postojanje nego i njenu lepotu, mudrost, gracioznost pokreta i mekoću glasa. Akbar i Džodabai! Ah, ah! Beše to ljubavna priča svog doba.

Grad su konačno stigli da završe pred Carev četrdeseti rođendan. Pravili su ga deset dugih, vrelih godina, ali jedno vreme Cara držahu u uverenju da se grad diže s lakoćom, iz godine u godinu, kao pod dejstvom čarolije. Carev glavni neimar nije dozvoljavao da se gradnja nastavlja tokom Carevih boravaka u novoj imperijalnoj prestonici. Kada bi Car tu obitavao, utihnule bi klesarske alatke, tesari ne bi zakivali eksere, a svi moleri, intarzijatori, radnici koji su vešali tkanine i oni koji su rezbarili paravane nestali bi iz vidokruga. Tada bi se sve, priča se, pretvorilo u uživanje među jastucima. Samo zvucima zadovoljstva beše dozvoljeno da se čuju. Zvončići oko članaka plesačica slatko bi odjekivali, fontane bi odzvanjale, a prigušenu muziku genijalnog Tansena nosio bi povetarac. Poezija se šaputala Caru na uho, a dvorišta za pačizi¹ utorkom su predstavljala poprišta mnogo tromih igara u kojima su robinje služile kao žive figure na poljima na podu. U zastorima zaklonjenim popodnevim, pod sporim okretima punki,² bilo je spokojno vreme za ljubav.

¹ Igra slična „čoveče ne ljuti se“. (Prim. prev.)

² *Punkah* (engl.) – vrsta ventilatora koji se koristi u Indiji, napravljenog od palminog lišća ili tkanine. (Prim. prev.)

Nijedan grad nije sav u palatama. Stvarni grad, podignut od drveta i blata i balege i cigle, kao i kamena, skupio se pod zidovima moćne stope od crvenog tesanika na kojoj ležase kraljevska rezidencija. Njegove četvrti određivala je rasa, kao i profesija. Tu beše srebrnarska ulica, tamo zveketave oružarnice vrelih kapija, a onamo, niz onu treću jarugu, mesto s grivnama i odećom. Ka istoku se pružase hinduistička kolonija, a dalje od nje, oko gradskih zidina, krivudala je persijska četvrt, na nju se nastavljalala turanska oblast, a još dalje, u blizini divovske kapije džuma džamije, nalazili su se domovi muslimana rođenih u Indiji. Po predelu behu raštrkane plemićke vile, atelje-skriptorijum čija se slava već proču-la širom zemlje, i muzički paviljon, kao i još jedan za izvođenje plesova. U većini tih donjih Sikrija beše malo vremena za dokolicu, a po Carevom povratku iz ratova, zapovest o tišini, u gradu od blata, delovala je kao čin gušenja. Piliće bi morali da učutkaju u trenutku klanja iz straha da ne prekinu odmor kralja nad kraljevima. Zbog škripe točka na kolima vozač je mogao zaraditi bičevanje, a ukoliko bi pod bičem urliknuo kazna se mogla i pooštriti. Žene bi se na porođaju suzdržavale od vike, a pantomima na pijaci nalikovala je mahnitosti. „Kad je Kralj tu, sve nas nateraju da poludimo“, govorili su ljudi, brzo dodajući, zbog špiju-na i izdajnika kojih beše svuda, „od radosti“. Grad od blata voleo je svoga Cara, uporno je tvrdio da ga je voleo, tvrdio je bez reči, jer reči behu napravljene od one zabranjene stvari, zvuka. Kada bi Car ponovo otišao u pohode – u beskonačne (iako uvek pobedonosne) bitke protiv vojski Gudžarata i Radžastana, Kabula i Kašmira – tada bi se zatvor tišine otklju-ćao, prolomio bi se zvuk truba i klicanja, a ljudi bi konačno jedni drugima mogli da kažu sve što su morali mesecima da prećutkuju: *Volim te. Umrta mi je majka. Dobra ti je supa. Ako mi ne vratiš pare koje mi duguješ, polomiću ti ruke u laktovima. Dušo, i ja tebe volim. Sve.*

Srećom po grad od blata, Akbara su vojna pitanja često odvodila na put. Zapravo, on je uglavnom i bio odsutan, a u njegovom odsustvu graja okupljenih siromaha, kao i gala-ma oslobođenih zidara, svakodnevno bi izluđivala nemoćne kraljice. Kraljice bi zajedno ležale i jadikovale, a ono što su radile kako bi jedne drugima odvuikle pažnju, zabava ka-kvu su jedne u drugima pronalazile u zaklonjenim odajama, ovde se neće opisivati. Samo izmišljena kraljica osta neokaljana i upravo ona je Akbaru rekla za oskudicu koju su ljudi trpeli zbog želje preravnih zvaničnika da mu olakšaju boravak kod kuće. Čim je Car to sa-znao, ukinuo je onu zapovest, zamenio glavnog neimara popustljivijom osobom, i insisti-
rao da projaše ulicama potlačenih podanika uzvikujući: „Pravite galamu koliko god želite, ljudi! Buka je život, a previše buke je znak da život dobro teče. Biće vremena da svi utihne-mo kad se na miru upokojimo“. Gradom se prolomi srećna graja.

Tog dana postade jasno da je na prestolu neki novi kralj, te da više ništa na svetu neće biti isto.

Zemlja konačno poče da živi u miru, ali Kraljev duh nikada nije mirovao. Kralj se upra-vo vratio iz poslednjeg pohoda; ugušio je pobunu u Suratu, ali su mu tokom dugih dana marša i rata um mučile filozofske i jezičke zagonetke, isto onoliko koliko i vojne. Car Abul-Fat Džalaludin Muhamad, Kralj nad Kraljevima, od detinjstva poznat kao Akbar, što znači „ve-
liki“, a kasnije, uprkos pleonazmu, i kao Akbar Veliki, veliki veliki, veliki u svojoj veličini, dvo-struko veliki, toliko veliki da je ponavljanje u njegovoj tituli ne samo prikladno nego i nužno kako bi se izrazila veličanstvenost njegove veličine – Veliki Mogul, taj prašnjavi, bitkom iz-moreni, pobednički, zamišljeni, sve puniji, razočarani, brkati, poetični, seksom opterećeni

i apsolutni vladar, koji sveukupno delovao previše veličanstven, previše sveprožimajući i, sve u svemu, *isuviše* toga da bi bio tek jedan velikan – ta sveprožimajuća poplava od čoveka, gutač svetova, to mnogoglavo čudovište što na sebe upućuje u prvom licu množine – počeo da razmatra, tokom dugog, jednoličnog povratka kući na kome su ga pratile glave poraženih neprijatelja poskakujući u zatvorenim zemljanim ćupovima za turšiju, o zabrinjavajućim mogućnostima prvog lica jednine – „ja“.

On, Akbar, nikada nije na sebe upućivao sa „ja“, čak ni nasamo, čak ni u besu ili snovima. On je bio – šta bi drugo i mogao biti – „mi“. Bio je definicija, ovaploćenje reči „mi“. Rodio se kao mnogostruk. Kada bi rekao „mi“, prirodno i iskreno je mislio na sebe kao otelovljenje svih svojih podanika, svih svojih gradova i zemalja i reka i planina i jezera, kao i svih životinja i biljaka i drveća unutar njegovih granica, pa i ptica u letu i komaraca što ujedaju u suton i bezimernih čudovišta u podzemnim jazbinama, koja polako nagrizaju korenje stvari; mislio je na sebe kao ukupan zbir svih svojih pobeda, sebe koji sadrži sve likove, sposobnosti, povesti, pa možda čak i duše obezglavljenih ili samo umirenih protivnika; i uz to, mislio je na sebe kao vrhunac prošlosti i sadašnjosti svog naroda i pokretačku silu njegove budućnosti.

To „mi“ predstavljalo je suštinu kraljevanja – ali i običan svet, sada je dopustio sebi da to razmotri, u interesu pravičnosti, i zarad debate, nesumnjivo je ponekad o sebi razmišljao u množini.

Da li greše? Ili je (o, izdajničke li misli!) on taj koji greši? Možda je ta ideja o sebi kao zajednici predstavljala suštinu bivstvovanja jednog bića na svetu, bilo kog bića; takvo biće, neizbežno biva biće među drugim bićima, deo bivstvovanja svega što postoji. Možda mnogostrukost nije bila isključivo povlastica jednog kralja, možda ona, uostalom, nije bila njegovo božansko pravo. Moglo bi se dalje tvrditi, budući da, u manje uzvišenom i prefinjenom obliku, misli monarha nesumnjivo pronalaze odjeka u dubokom razmišljanju njegovih podanika, shodno tome neizbežno je da i muškarci i žene kojima on vlada sebe doživljavaju kao „mi“. Oni su sebe možda videli kao višestruke celine sačinjene od samih sebe i svoje dece, majki, tetaka, poslodavaca, braće po veri, saradnika, klanova i prijatelja. I oni su svoja sopstva doživljavali kao mnogostruka – jedno sopstvo beše otac njihove dece, neko drugo sopstvo dete svojih roditelja; znali su da su u odnosu sa svojim poslodavcima drugačiji nego kod kuće sa svojim ženama – ukratko, svi oni behu vreće pune sopstava koje su pucale od mnogostrukosti, baš kao i on. Da li je to značilo da onda ne postoji suštinska razlika između vladara i podanika? I sada se ono početno pitanje ponovo nametnu u novom i začuđujućem vidu: ako njegovi mnogovrsni podanici uspevaju o sebi da razmišljaju u jednini, a ne množini, da li bi i on mogao da bude „ja“? Da li možda postoji „ja“ koje je samo jedan čovek? Da li su postojala takva ogoljena, samotna „ja“ pohranjena ispod prevelikog broja „mi“ na zemlji? To pitanje ga je plašilo dok je jahao kući na belom konju, neustrašiv, nepobeđen i, mora se priznati, sve deblji; a kada bi mu noću palo na pamet, teško da bi oka sklopio. Šta da kaže kada ponovo vidi svoju Džodu? Kada bi rekao prosto: „Vratio sam se“, ili: „Ja sam“, da li bi ona, zauzvrat, osetila da ga može osloviti onim drugim licem jednine, onim *ti* koje je rezervisano za decu, ljubavnike i bogove? I šta bi to značilo? Da je on poput njenog deteta, ili nalik bogu, ili prosto ljubavnik o kome je i ona sanjala, kog je iz sna pretvorila u javu onako željno kako je on nju osmislio? Da li bi ta rečica,

to ti, mogla da se pretvori u najuzbudljiviju reč u jeziku? „Ja“, tiho je vežbao. Tu „sam“. „Ja“ te volim. Dođi k „meni“.

Jedna završna bitka prekinu ga u razmišljanju na putu kući. Još jedan nadobudan kraljević kojeg treba spustiti na zemlju. Skretanje prema poluostrvu Katijavar da bi se obuzdao tvrđoglavi princ od Kuč Nahina, mlad čovek dugog jezika i još dužih brkova (Car beše sujetan po pitanju sopstvenih brkova i surov prema konkurenciji), feudalni vladar koji je apsurdno mnogo voleo da priča o slobodi. Slobodi za koga i od čega, gundao je Car u sebi. Sloboda je dečja maštarija, igra za žene.

Nijedan čovek nikada nije slobodan. Njegova vojska se kretala između belog drveća šume Gir poput kuge koja se tiho približava, a bedna tvrđavica Kuč Nahina, videvši u krošnjama drveća dolazak smrti, sruši sopstvene kule, istaknu zastavu predaje i ponizno zamoli za milost. Umesto da pogubi pobeđene neprijatelje, Car bi se često ženio jednom od njihovih kćeri i dodeljivao poraženom tastu neki posao: bolje je imati novog člana porodice nego truo leš. Ovoga puta, međutim, nervozno je počupao brkove s lepog lica drskog princa i isekao mekušca i sanjara na kričave komade – lično je to učinio, sopstvenim mačem, kao što bi to uradio njegov deda, povukavši se potom u svoje odaje da drhti i oplakuje.

Careve oči behu kose i krupne i zagledane u beskraj poput očiju kakve zamišljene mlade dame ili mornara u potrazi za kopnom. Usne mu behu pune i isturene, napućene kao u žene. Ali uprkos naglašenim ženskim crtama, beše to moćan primerak muškarca, ogroman i snažan. Kao dečak golim je rukama usmrtio tigricu, a potom se, pometen onim što je učinio, zakleo da nikada neće jesti meso i postao vegetarijanac. Muslimanski vegetarijanac, ratnik koji je želeo samo mir, kralj-filozof: terminološka protivrečnost. Takav beše najveći vladar kog je ta zemlja ikad poznavala.

U melanholiji koja je usledila nakon bitke, dok mrak padaše na beživotna tela, ispod razrušene tvrđave što se topila u krv, na mestu do kog dopiraše slavujaska pesma malog vodopada – bul-bul, bul-bul, pevao je – Car je u brokatnom šatoru pijuckao bevandu i žalio nad svojom krvavom porodičnom istorijom. Nije želeo da bude kao njegovi krvožedni preci, iako mu preci behu najznačajniji velikani istorije. Osećao je teret imena pljačkaške prošlosti, imena od kojih je i njegovo poteklo u slapovim ljudske krvi: njegovog dede Babara, vrhovnog vojnog zapovednika Fergane, koji je osvojio, ali i oduvek prezirao, tu novu oblast, tu Indiju prepunu bogatstva i bogova, Babara bojne mašine, neočekivano nadarenog da bira reči; i Babarovih prethodnika, krvoločnih kraljevića Transoksijane i Mongolije, a pre svega moćnog Temudžina – Džingis, Čingiz, Džengis ili Čingis-kana – zahvaljujući kom je on, Akbar, morao da prihvati ime *Mogul*, te da bude *Mongol* koji nije bio, ili nije osećao da jeste. Osećao se... *Hindustancem*. Njegova horda nije bila ni Zlatna, ni Plava, ni Bela. Sama reč „horda“ odzvanjaše u njegovim suptilnim ušima ružno, zverski, neotesano. Nije želeo horde. Nije želeo da sipa topljeno srebro u oči poraženih neprijatelja, niti da ih na smrt drobi pod platformom na kojoj bi večerao. Umorio se od ratovanja.

Setio se da mu je učitelj iz detinjstva, jedan persijski mir, rekao da čovek mora biti u miru sa svima ostalima kako bi bio u miru sa samim sobom. *Sulh-i-kul*, u potpunom miru. Nijedan kan nije mogao shvatiti takvu ideju. On nije želeo kanat. Želeo je zemlju.

Princ od Kuč Nahina, mlad, vitak i crnomanjast, klečao pred Akbarom, čosavog i krvavog lica, čekajući da padne udarac. „Istorija se ponavlja“, reče. „Tvoj deda ubio je mog dedu pre sedamdeset godina.“

„Naš deda“, odgovori Car, upotrebivši, po običaju, kraljevsku množinu, jer to nije bio trenutak za eksperimentisanje s jedninom – taj bednik nije zaslužio da mu bude svedok – „beše varvarin s jezikom pesnika. Mi, nasuprot, jesmo pesnik s varvarskom istorijom i varvarskom veštinom u ratu, što preziremo. Stoga je pokazano da se istorija ne ponavlja nego se kreće napred, te da se Čovek može promeniti“.

„Neobično opažanje za jednog dželata“, tiho reče kraljević. „Ali zaludno je raspravljati se sa smrću.“

„Došao je tvoj trenutak“, složi se Car. „Pa nam iskreno reci pre nego što odeš, kakav raj očekuješ da otkriješ kad prođeš iza vela?“ Kraljević podiže unakaženo lice i pogleda Cara u oči. „U raju reći ‘klanjanje’ i ‘rasprava’ znače isto“, izjavi. „Svemoćni nije tiranin. U Božjoj kući svi glasovi su slobodni da govore kako im drago, i to je oblik koji njihova pobožnost ima.“ Beše to nesumnjivo iritantan mladić sa stavom „svetiji sam od tebe“, ali, uprkos razdraženosti, Akbar je bio ganut. „Obećavamo ti da ćemo sagraditi taj hram ovde na zemlji“, reče Car. Potom je, uzviknuvši *Allahu Akbar*, „Bog je veliki“ ili, možda pak, „Akbar je bog“, odsekao nadobudnom malom bezveznjakoviću drsku, poučljivu i stoga iznenada suvišnu glavu.

U satima pošto je ubio princa, Cara je zaposeo njemu već znan demon usamljenosti. Dovodilo ga je do ludila kad god bi mu se čovek obratio kao sebi ravnom, i shvatao je da je to pogrešno. Gnev kralja je uvek predstavljao manu; gnevan kralj beše poput boga koji greši. Eto još jedne protivrečnosti u njemu. Bio je ne samo varvarski filozof i plačljivi ubica nego i egoista ovisan o poniznosti i dodvoravanju, koji je ipak žudeo za jednim drugačijim svetom, svetom u kome bi mogao naći sebi ravnog čoveka, s kojim bi mogao da se sastaje kao s bratom, s kojim bi mogao slobodno da razgovara, podučavajući, učeći, pružajući i iskušavajući zadovoljstvo, svet u kome bi mogao da zaboravi na likujuća zadovoljstva osvajanja zarad odmerenijih, ali i zahtevnijih radosti razgovora. Da li je postojao takav svet? Kojim se putem do njega moglo doći? Da li je igde na svetu postojao takav čovek, ili ga je on upravo pogubio? Da li je upravo lišio života jedinog čoveka na svetu koga je mogao voleti? Careve misli omami vino i obuze sentimentalnost, a oči mu zamagliše suze pijanstva.

Kako je mogao postati čovek koji je želeo da bude? *Akbar*, veliki? Kako?

Nije bilo nikoga s kim bi porazgovarao. Naredio je svom ličnom slugi, Baktiju Ramu Džainu, gluvom kao top, da ode, da izađe iz šatora kako bi mogao na miru da pije. Lični sluga koji ne može da čuje gospodarevo trabunjanje bio je blagoslov, ali Bakti Ram Džain je već naučio da mu čita s usana, što je umnogome umanjilo njegovu vrednost, te je postao prislušivač kao i svako drugi. *Kralj je lud*. To su govorili: svi su to govorili. Njegovi vojnici njegov narod njegove žene. Verovatno je i Bakti Ram Džain to govorio. Nisu mu to govorili u lice, budući da je bio div od čoveka i moćan ratnik, poput junaka drevnih priča, a bio je i kralj nad kraljevima; i ako je neko kao on želeo da malo skrene, ko su oni da o tome raspravljaju? Kralj, međutim, nije bio lud. Kralj nije bio zadovoljan bivstvom. Težio je da postane.

Dobro. Održaće obećanje dato pokojnom kraljevičiću Katijavara. U srcu svog pobeđničkog grada izgradiće hram, raspravljalište na kome će svako svakome moći da kaže sve na bilo koju temu, pa i na temu nepostojanja boga ili ukidanja vladavine kraljeva. U toj kući će se on naučiti poniznosti. Ne, sad je već bio nepravedan prema sebi. Ne „naučiti“. Nego se podsetiti poniznosti koja mu je već usađena duboko u srcu, ili je povratiti. Taj

ponizni Akbar možda beše njegovo najbolje sopstvo, ono koje su stvorile okolnosti de-
tinjstva u izgnanstvu, sada odeveno u veličanstvenost zrelosti, ali ipak prisutno; sopstvo
rođeno iz poraza, a ne pobjede. U današnje vreme su sve same pobjede, ali Car je znao sve
o porazu. Poraz mu je bio otac. Njegovo ime beše Humajun.

Nije voleo da razmišlja o ocu. Otac je pušio previše opijuma, izgubio imperiju, povra-
tio je tek kad je tobože postao šiit (i predao dijamant Kohinor) kako bi mu persijski kralj
dao vojsku da se bori, a potom je umro tako što je pao sa stepenica biblioteke gotovo
odmah pošto je povratio presto. Akbar nije poznavao oca. On sam rodio se u Sindu, na-
kon što je Humajun doživeo poraz kod Čauze, a potom zbrisao u Persiju, napustivši sina.
Sina od četrnaest meseci. Koga je pronašao i podigao očev brat i neprijatelj, stric Askari od
Kandahara, neobuzdani stric Askari, koji bi ubio i samog Akbara da je ikada uspeo da mu
se dovoljno približi, u čemu nije uspeo jer bi mu se žena uvek našla na putu.

Akbar je ostao u životu jer je njegova strina tako htela. A u Kandaharu je učio o vešti-
nama preživljavanja, o borbi, ubijanju i lovu, a naučio je i mnogo toga drugog bez podu-
čavanja, kao na primer, kako da se čuva i vodi računa o onome šta priča i kako da ne kaže
pogrešnu stvar, stvar zbog koje bi mogao izgubiti život. O dostojanstvu izgubljenih, o
gubljenju, i o tome kako ono pročišćava dušu da prihvati poraz, o prebolevanju, izbegava-
nju zamke u kojoj se previše čvrsto držiš onoga što želiš, i uopšte o napuštanju, a poseb-
no o bezočinstvu, malenkosti očeva, malenkosti onih bez očeva, te o najboljim vidovima
odbrane onih koji su manje od onih koji su više: povučenosti, promišljenosti, lukavstvu,
poniznosti i dobrom perifernom vidu. Bile su to mnoge lekcije iz malenkosti. Smanjivanje
iz kog bi moglo početi rasteње.

Bilo je, pak, stvari kojima niko nije nameravao da ga nauči i koje nikada neće naučiti. „Mi
smo vladar Indije, Bakti Ram Džaine, ali ne umemo da napišemo ni svoje prokletu ime!“,
viknuo je na svog slugu u zoru, dok mu je starac pomagao da se opere.

„Da, o najblagoslovenije biće, oče mnogih sinova, mužu mnogih žena, vladaru sveta,
sadržatelju zemlje“, reče Bakti Ram Džain, dodajući mu peškir. Ovoga puta, čas prijema kod
kralja beše ujedno i čas kraljevskog laskanja. Bakti Ram Džain je ponosno držao položaj
Prvoklasnog kraljevskog laskavca i bio majstor kitnjastog stila stare škole poznatog kao
kumulativno dodvoravanje. Samo bi se čovek izvanrednog pamćenja potrebnog za baro-
kne iskaze preteranih pohvala mogao dodvoravati kumulativno, zbog neophodnih po-
navljanja i nužne preciznosti u nizanju. Pamćenje Baktija Rama Džaina beše nepogrešivo.
Mogao se satima dodvoravati.

Car je video sopstveno lice kako se mršti na njega iz lavara tople vode poput pred-
znaka propasti. „Mi smo kralj nad kraljevima, Bakti Ram Džaine, a ne možemo da čitamo
vlastite zakone. Šta kažeš na to?“

„Da, o najpravedniji među sudijama, oče mnogih sinova, mužu mnogih žena, vladaru
sveta, sadržatelju zemlje, gospodaru svega što postoji, sažimatelju sveg bivstvovanja“,
reče Bakti Ram Džain, zagrevajući se za zadatak.

„Mi smo Uzvišeni Sjaj, Zvezda Indije i Sunce Slave“, reče Car, koji je i sam znao ponešto
o laskanju. „Pa ipak, odrasli smo u onoj usranoj rupetini od grada u kome muškarci jebu
žene da bi napravili decu, a dečake jebu da bi ih učinili muškarcima – odrasli smo čuvajući
se od napadača od nazad kao i od ratnika pred sobom.“

„Da, o zaslepljujuća svetlosti, oče mnogih sinova, mužu mnogih žena, vladaru sveta, sadržatelju zemlje, gospodaru svega što postoji, sažimatelju sveg bivstvovanja, Uzvišeni Sjaju, Zvezdo Indije, Sunce Slave“, reče Bakti Ram Džain, koji možda beše gluv, ali je znao kako da tumači znake.

„Zar tako treba da odrasta jedan kralj, Bakti Ram Džaine?“, zagrmio je Car, u besu pretrnuvši lavor. „Nepismeni divljak koji čuva dupe – zar to treba da bude jedan kraljević?“

„Da, o najmudriji među mudrima, oče mnogih sinova, mužu mnogih žena, vladaru sveta, sadržatelju zemlje, gospodaru svega što postoji, sažimatelju sveg bivstvovanja, Uzvišeni Sjaju, Zvezdo Indije, Sunce Slave, gospodaru ljudskih duša, kovaču sudbine svog naroda“, reče Bakti Ram Džain.

„Pretvaraš se da ne umeš da nam čitaš reči s usana!“, povika Car.

„Da, o najvidovitiji među vidovitima, oče mnogih...“

„Ti si koza koju treba da zakoljemo da bismo pojeli njeno meso za ručak.“

„Da, o ti koji si milosrdniji od bogova, oče...“

„Majka ti se jebala sa svinjom da tebe napravi.“

„Da, o najrečitiji od svih koji govore, o...“

„Nema veze“, reče Car. „Sad se osećamo bolje. Odlazi. Poštedeli smo ti život.“

I eto ga ponovo Sikri, sa svilama jarkih boja što se poput zastava vijore sa prozora crvene palate, kako treperi na jari kao vizija iz opijumskog sna. Tu, konačno, beše dom, sa paunima što se šepure i igraćicama. Ako je ratom razoren svet bio surova istina, onda je Sikri bio prelepa laž. Car se vratio kući poput pušača koji se vraća nargili. On je bio Čarobnjak. Na ovom mestu će uz pomoć čarolije stvoriti novi svet, svet iznad religije, regije, statusa i plemena. Tu su bile najlepše žene sveta, i sve su mu bile supruge. Tu su se okupili najblistaviji talenti u zemlji, a među njima i Devet dragulja, najblistaviji među najblistavijima, a uz njihovu pomoć nije bilo ničega što on ne bi mogao postići. Tu, potom, beše Birbal, najbolji među devetoricom, koji su bili najbolji među najboljima. Njegov prvi ministar i prvi prijatelj.

Prvi ministar i najveći um doba pozdravio ga je kod Hiran Minara, kule od slonovskih kljova. Probudi se Carev smisao za nestašluk. „Birbale“, reče Akbar silazeći s konja, „hoćeš li mi odgovoriti na jedno pitanje? Dugo smo čekali da ga postavimo“. Prvi ministar legendarne domišljatosti i mudrosti ponizno se pokloni. „Kako god želite, *Jahanapanah*,³ Utočištu Sveta.“ „Pa, dobro“, reče Akbar, „šta je prvo nastalo, kokoška ili jaje?“ Birbal iz istih stopa odgovori: „Kokoška“. Akbar se zabezeknu. „Kako si tako siguran?“, želeo je da zna. „*Huzoor*“,⁴ odgovori Birbal, „obećao sam da ću odgovoriti samo na jedno pitanje“.

Prvi ministar i Car stajahu na zidinama grada pogleda uprtih u vrane koje su kružile. „Birbale“, zamišljeno reče Akbar, „šta misliš, koliko ima vrana u mom kraljevstvu?“ „*Jahanapanah*“, odgovori Birbal, „ima ih tačno devetsto devedest i devet hiljada devetsto devedeset i devet“. Akbar osta zbunjen. „A šta ako ih izbrojimo“, reče, „i ima ih više, šta onda?“ „To bi značilo“, odgovori Birbal, „da su im u posetu došli prijatelji iz susednog kraljevstva“. „A ako ih ima manje?“ „Onda su neke od naših vrana otišle u inostranstvo da vide sveta.“

³ Vaše veličanstvo (hindu). (Prim. prev.)

⁴ Gospodaru (hindu). (Prim. prev.)

Na Akbarovom dvoru čekao je jedan veliki lingvista, posetilac iz daleke zemlje na Zapadu: jezuitski sveštenik koji je umeo tečno da razgovara i raspravlja na desetinama jezika. Izazvao je Cara da otkrije koji mu je maternji jezik. Dok je Car pomno razmišljao o zagonetki, njegov prvi ministar je kružio oko sveštenika i iznenada ga žestoko šutnuo u zadnjicu. Iz sveštenika pokulja niz psovki – ne na portugalskom, nego na italijanskom. „Primitite, *Jahanapanah*“, reče Birbal, „kada je vreme da nanesimo po koju uvredu, čovek će uvek izabrati svoj maternji jezik“.

„Birbale, kada bi ti bio ateist“, izazva Car svog prvog ministra, „šta bi rekao istinskim vernicima svih velikih religija na svetu?“ Birbal beše pobožan braman iz Trivikrampura, ali bez oklevanja odgovori: „Rekao bih im da su i svi oni po mom mišljenju ateisti; ja samo verujem u jednog boga manje od svakog od njih“. „Kako to?“, upita Car. „Svi pravi vernici imaju dobre razloge da ne veruju ni u jednog boga osim u sopstvenog“, reče Birbal. „I stoga mi upravo oni, među sobom, daju sve razloge da ne verujem ni u jednog.“

Prvi ministar i Car stajaše kod Kvabge, Mesta snova, pogleda uprtih preko mirne površine Anup Talaoa, monarhovog privatnog, uređenog bazena, Bazena bez premca, najboljeg od svih mogućih bazena, za čije se vode govorilo da šalju upozorenje kad je kraljevina u nevolji. „Birbale“, reče Akbar, „kao što znaš, naša omiljena kraljica ima tu nesreću da ne postoji. Iako je volimo najviše od svih, divimo joj se više nego bilo kojoj drugoj, i smatramo je vrednijom čak i od izgubljenog Kohinora, ona je neutješna. ‘Vaša najružnija goropad od žene sa najpoganijom naravi ipak je od krvi i mesa’, kaže. ‘Na kraju neću biti u stanju da se nadmećem s njom’“.

Prvi ministar posavetova Cara: „*Jahanapanah*, morate joj reći da će upravo *na kraju* njena pobeda biti očigledna svima, jer na kraju nijedna od kraljica neće postojati ništa više nego ona, dok će ona uživati u vašoj ljubavi čitav život, a njena slava će odjekivati kroz vekove. Stoga, iako je, zapravo, tačno da ona ne postoji, tačno je i da je ona ta koja živi. Da nije tako, tamo, iza onog visokog prozora, ne bi bilo nikoga ko iščekuje vaš povratak“.

Džoda je smetala svojim sestrama, ostalim Akbarovim ženama. Kako se moćnom Caru moglo više sviđati društvo žene koja ne postoji? Barem kada on nije tu i ona bi trebalo da se skloni; nije imala šta da traži među onima koje su stvarno postojale. Trebalo bi da nestane poput utvare, što je i bila, da se iskrade u ogledalo ili senku i izgubi. Činjenica da to nije učinila, zaključiše žive kraljice, predstavljalo je kršenje pravila lepog ponašanja kakvo se moralo očekivati od imaginarnih bića. Kako je i mogla da bude vaspitana tako da zna kako da se ponaša kada je niko uopšte nije vaspitao? Ona je bila neuka izmišljotina i zaslužila je da je ignorišu.

Car ju je sastavio, pušile su se od besa, ukravši deliće svih njih. Rekao je da je ona kći kraljevića od Jodpura. Nije! To je jedna druga kraljica, a ni ona mu nije ćerka nego sestra. Car takođe verovao je da je njegova izmišljena voljena majka njegovog prvence, njegovog dugoočekivanog prvorodenog sina, začetog uz pomoć blagoslova sveca, istog onog sveca uz čiju je stračaru na vrhu brda ovaj pobjednički grad sazidan. Ali ona nije bila majka princa Salima, što je majka princa Salima, Radžkumar Hira Kunvari, poznata kao Marijam-uz-Zamani, ćerka radže Bihara Mala od Amera, iz klana Kačvaha, žalosno govorila svima koji bi je slušali. Dakle, bezgranična lepota imaginarne kraljice poticala je od jedne supruge, njena hinduistička veroispovest od druge, a njeno neizmerno bogatstvo, pak, od treće. Njen tem-

perament, međutim, stvorio je sam Akbar. Nijedna stvarna žena nikada ne beše takva, tako savršeno pažljiva, tako nezahtevna, tako beskrajno dostupna.

Ona je predstavljala nemogućnost, opsenu savršenstva. Bojale su je se, znajući da je, budući nemoguća, takođe i neodoljiva, i zato ju je Kralj najviše voleo. Mrzele su je zbog toga što im je ukrala istorije. Da su mogle da je ubiju, to bi i učinile, ali dok god Caru ne dosadi, ili dok on sam ne umre, beše besmrtna. Nije da Careva smrt nije mogla da se zamisli, ali za sada kraljice nisu o njoj razmišljale. Do sada su se sa svojim nezadovoljstvima nosile u tišini. „Car je lud“, gundale su u sebi, ali bile su dovoljno trezvene da se uzdrže od izgovaranja tih reči. I dok je on galopirao naokolo i ubijao ljude, ostavljale su imaginarnu suprugu na miru. Nikada nisu izgovarale njeno ime. *Džoda, Džodabai*. Tumarala je po odajama palate sama. Bila je usamljena senka koju bi ugledali kroz rešetkaste kamene paravane. Bila je komad tkanine nošen povetarcem. Noću je stajala pod kupolicom na poslednjem spratu Panč Mahala i osmatrala horizont iščekujući povratak Kralja koji ju je učinio stvarnom.

Džoda je znala da je u krvi njenog proslavljenog muža moralo biti vradžbina. Svi su čuli za vraćanje kojim se bavio Džingis-kan, upotrebu žrtvenih životinja i okultnih trava, te da je, koristeći crnu magiju, uspeo da izrodi osamsto hiljada potomaka.

Svi su čuli priču da je Timur Hromi, pošto je osvojio svet, pokušao da se popne do zvezda i osvoji i nebesa. Svi su znali priču da je car Babar spasao život Humajunu na samrti kružeći oko njegove bolesničke postelje i mameći smrt od dečaka ka ocu, žrtvujući sebe kako bi mu sin ostao u životu. Ti mračni sporazumi sa Smrću i Đavolom bili su nasleđe njenog muža, a njeno postojanje dokaz snage magije u njemu.

Stvaranje istinskog života iz sna beše nadljudski čin, preotimanje povlastice bogova. Tih dana, Sikri je vrveo od pesnika i umetnika, tih uglađenih egocentrika koji su polagali pravo na moć jezika i slike da iz praznog ništavila stvore lepotu, pa ipak ni pesnik ni slikar, ni muzičar niti vajar nisu se približili onome što je Car, Savršeni Čovek, postigao. Dvor takođe beše pun stranaca, nauljenih egzotičnih neznanaca, okorelih trgovaca, zapadnjačkih sveštenika uskih lica, koji se razmeću na ružnim, nepoželjnim jezicima o veličanstvu svojih zemalja, svojim bogovima, svojim kraljevima. Kad joj Car pokaza slike njihovih planina i dolina što su sa sobom doneli, pomislila je na Himalaje i Kašmir i nasmejala se na mizerne privide prirodnih lepota stranaca, na njihove *dole* i *gore*, polu-reči za opisivanje polustvari. Kraljevi su im bili divljaci i svog Boga su zakucali na drvo. Šta je ona imala da traži s tako ispraznim ljudima?

Došli su u potrazi za – čime, zapravo? Ni za čim od koristi. Da su posedovali makar i malo mudrosti, bila bi im očigledna beskorisnost njihovog puta. Putovanje je besmisleno. Selilo te je iz mesta na kome nešto značiš i kome za uzvrat daješ neko značenje posvećujući mu svoj život, i krišom te odvodilo u vilinska carstva gde si najiskrenije nesuisiao, a tako i izgledaš.

Da: to mesto, Sikri, beše za njih vilinsko carstvo, baš kao što njihova Engleska i Portugalijska, njihova Holandija i Francuska, behu van Džodine sposobnosti poimanja. Svet nije bio jedna celina. „Mi smo njihov san“, rekla je Caru. „A oni naš.“ Volela ga je jer nikada nije odbacivao njena mišljenja, nikada na njih ne bi odmahnulo veličanstvom svoje ruke. „Ali zamisli, Džoda, kada bismo mogli da se probudimo u snovima tuđinaca i promenimo ih, i imali hrabrosti da ih pozovemo u svoje snove“, rekao joj je jedne večeri dok su bacali karte igra-

jući *gandžifu*.⁵ „Šta kad bi se ceo svet pretvorio u jedan san na javi?“ Nije mogla da mu kaže da fantazira kada bi govorio o snovima na javi, jer šta je drugo ona bila?

Nikada nije napuštala palate u kojima se rodila deceniju ranije, kao odrasla osoba, za čoveka koji nije bio samo njen tvorac nego i ljubavnik. To beše istina: ona mu je bila i supruga i dete. Kada bi napustila palate, ili je barem tako pretpostavljala, čarolije bi nestalo i ona bi prestala da postoji. Možda bi u tome uspela kada bi on, Car, bio tu da je održava u životu snagom svoje vere, ali sama ne bi imala nikakve izgleda. Srećom, nije imala želju da ode. Lavirint zidovima i zavesama omeđenih hodnika što povezivahu različita zdanja kraljevskog kompleksa pružio joj je sve mogućnosti putovanja koje je tražila. To je bio njen mali univerzum. Nedostajalo joj je osvajačkog interesovanja za druga mesta. Neka ostatak sveta bude za druge. Ovo parče utvrđenog kamena beše njeno.

Ona je bila žena bez prošlosti, odvojena od istorije, ili preciznije, posedovala je samo onakvu istoriju kakvu je on bio voljan da joj podari, a kojoj su se ostale kraljice gorko protivile. Pitanje njenog nezavisnog postojanja, kao i da li ga je uopšte imala, neprestano se iznova nametalo, bilo da ga je sama postavljala ili nije. Kada bi Bog okrenuo lice od svog dela, Čoveka, da li bi Čovek prosto prestao da postoji?

To beše uopštena verzija istog pitanja, ali nju su mučile sebične, konkretne verzije. Da li je njena volja bila slobodna u odnosu na muškarca koji ju je stvorio snagom svoje volje? Da li je ona postojala samo zato što je on obuzdavao sumnju u mogućnost njenog postojanja? Kada bi on umro, da li bi ona mogla i dalje da živi?

Osetila je ubrzavanje pulsa. Nešto će se dogoditi. Osetila je da jača, postaje čvršća. Sumnje je napustiše. *On je dolazio.*

Car je ušao u kraljevski kompleks i mogla je osetiti snagu njegove potrebe na pomolu. Da. Nešto će se dogoditi. Osetila je njegove korake u svom krvotoku, mogla ga je zamisliti u sebi, kako raste dok korača prema njoj. Ona je bila njegovo ogledalo, jer ju je takvom stvorio, ali je istovremeno bila i ona sama. Da. Sada kada je čin stvaranja okončan, mogla je slobodno da bude osoba koju je stvorio, slobodna, kao što je svako bio, u okvirima onoga što im beše u krvi da budu i da rade. Kako je najednom bila snažna, kako puna krvi i besa. Njegova moć nad njom beše daleko od apsolutne. Samo je trebalo da bude celovita. Nikada se nije osećala celovitijom. Njena priroda navali u nju poput poplave. Ona nije bila ponizna. On nije voleo ponizne žene.

Prvo će ga izgrditi. Kako je mogao da ostane toliko dugo? U njegovom odsustvu morala se boriti protiv mnogih zavera. Tu se ničemu nije moglo verovati. I sami zidovi behu ispunjeni šapatom. Borila se protiv svih njih i održavala palatu sigurnom za dan njegovog povratka, porazivši sitne, sebične podmuklosti posluge, osujetivši po zidovima okačene guštere-uhode, umirivši užurbano komešanje zavereničkih miševa. Za sve to vreme osećala je da polagano nestaje, a samo je borba za opstanak podrazumevala primenu gotovo svekolike snage njene volje. Ostale kraljice... Ne, neće pominjati ostale kraljice. Ostale kraljice nisu postojale. Samo je ona postojala. I ona je bila čarobnica. Bila je čarobnica same sebe.

Postojao je samo jedan muškarac koga je trebalo da omađija, i on je bio tu. Nije se uputio ostalim kraljicama. Dolazio je onome što ga je zadovoljavalo. Bila je ispunjena njime,

---

⁵ Persijska igra slična igri tavlje. (*Prim. prev.*)

njegovom željom za njom, nečim što će se dogoditi. Ona je proučavala njegovu potrebu. Znala je sve.

Vrata se otvoriše. Ona je postojala. Bila je besmrtna, jer ju je stvorila ljubav.

Na sebi je imao zlatan turban s kokardom i ogrtač od zlatnog brokata. Nosio je prašinu osvojene zemlje kao vojničke medalje časti. Na licu mu beše smeten osmeh. „JA sam hteo brže da stignem kući“, reče. „Zadržali su ME.“ U govoru mu je bilo nečeg nezgrapnog i eksperimentalnog. Šta li mu je bilo?

Odlučila je da zanemari to netipično oklevanje i nastavi sa svojim naumom.

„O, HTEO si“, reče ustavši, u odeći za svaki dan, navukavši svilenu maramu preko donjeg dela lica. „Čovek ne zna šta želi. Čovek ne želi ono što kaže da želi. Čovek želi samo ono što mu je potrebno.“

Zbunilo ga je što je odbila da primeti njegov silazak u prvo lice, čime joj je ukazao čast, zbog čega je trebalo da se onesvesti od radosti, što je bilo njegovo najnovije otkriće i izjava ljubavi. Zbunilo ga je, i pomalo uvredilo.

„Koliko si muškaraca upoznala kad tako mnogo znaš?“, reče, mršteći se, primičući joj se. „Jesi li za sebe izmaštala muškarce dok sam JA bio odsutan, ili si našla muškarce da te zadovolje, muškarce koji nisu bili san? Ima li muškaraca koje JA moram da ubijem?“ Sigurno će ovoga puta primetiti revolucionarnu, erotiknu novinu te zamenice? Sigurno će sada shvatiti šta pokušava da kaže?

Nije shvatila. Verovala je da zna šta ga uzbuđuje i razmišljala samo o rečima koje je trebalo da izgovori kako bi joj se predao.

„Žene većinom o muškarcima razmišljaju manje nego što većina muškaraca može da zamisli. Žene o svojim muškarcima razmišljaju ređe nego što su muškarci spremni da prihvate. Svim ženama su svi muškarci manje potrebni nego što su one potrebne svim muškarcima. Zbog toga je važno dobru ženu držati u potčinjenom položaju. Ako je ne držiš potčinjenom, sigurno će ti umaći.“

Nije se obukla da ga dočeka. „Ako želiš lutke“, reče, „idi u kuću lutaka, gde te čekaju, dok se udešavaju, skiče i čupaju jedna drugoj kosu“. To je bila greška. Pomenula je ostale kraljice. Čelo mu namreška i oči namrgodiše. Povukla je pogrešan potez. Čarolije je gotovo nestalo. Izlila je svu snagu svojih očiju u njegove i vratio joj se. Magija se održala. Povišila je ton i nastavila. Nije mu laskala. „Već izgledaš kao starac“, reče. „Tvojim sinovima će se učiniti da si im deda.“ Nije mu čestitala na poredama. „Da je istorija otišla u drugom pravcu“, reče, „stari bogovi bi i dalje vladali, bogovi koje si porazio, bogovi s mnogo udova i glava, puni priča i dela namesto kazni i zakona, bogovi bivstvovanja što stoje pokraj boginja činjenja, razigrani bogovi, nasmejani bogovi, bogovi munja i flauta, mnogi, mnogi bogovi, i možda bi to predstavljalo napredak“. Znala je da je prelepa i sada je, spustivši tanki svileni veo, oslobodila tu lepotu i on se izgubio. „Kada dečak zamišlja ženu, podari joj velike grudi i malu pamet“, promrmljala je. „Kada kralj zamisli ženu, on mašta o meni.“

Bila je vešta u sedam vrsta ungvikulacije, što će reći umetnosti upotrebe noktiju zarad povećanja ljubavnog užitka. Pre nego što je krenuo na daleki put, obeležila ga je sa „tri duboke crte“, ogrebotine od prva tri prsta desne ruke na leđima, grudima i testisima: nešto po čemu bi je pamtio. Sad kad se vratio kući, mogla ga je naterati da drhti, mogla je doslovno da mu nakostreši malje na telu, stavivši mu nokte na obraze, donju usnu i grudi, a

da ne ostane trag. Ili ga je mogla obeležiti, ostavivši mu na vratu polumesec. Mogla mu je polagano zarivati nokte u lice. Mogla je izvesti „skok zeca“, obeležavajući mu areole oko bradavica, a da ga ne dodirne nigde drugde po telu. I nijedna postojeća žena nije bila tako umešna u „paunovom stopalu“, tom delikatnom manevru: stavila bi mu palac na levu bradavicu, a sa ostala četiri prsta bi mu „šetala“ po prsima, zarivajući dugačke nokte, povijene nokte nalik kandžama, koje je čuvala i oštrila u iščekivanju upravo ovog trenutka, utiskujući ih u Carevu kožu dok ne načine belege nalik paunovom tragu u blatu. Znala je šta će joj reći dok to radi. Reći će joj kako je, u samoći vojničkog šatora, zatvarao oči i podražavao njene pokrete, zamišljao da su nokti što mu se kreću po telu njeni, i uzbuđivao se.

Čekala je da to izgovori, ali on to nije učinio. Nešto se promenilo. U njemu je sada bilo nestrpljenja, gotovo razdraženosti, jeda koji nije razumela. Kao da su mnoge delikatnosti ljubavne veštine izgubile privlačnost, te je prosto želeo da je poseduje i završi s tim. Shvatala je da se promenio. A sada će se i sve ostalo promeniti.

Što se tiče Cara, nikada više na sebe neće upućivati u jednini u prisustvu druge osobe. Beše višestruk u očima sveta, višestruk čak i po mišljenju žene koja ga je volela, te će višestruk i ostati. Naučio je lekciju.

Izvornik: Salman Rushdie, "The Shelter of the World", The New Yorker, 25. February 2009.

*(S engleskog prevela **Arijana Luburić-Cvijanović**)*